

Справи “Дрон проти Франції” (1513/03 Draon v. France) та “Моріс проти Франції” (11810/03 Maurice v. France)

У рішеннях, ухвалених 6 жовтня 2005 року у справах “Дрон проти Франції” та “Моріс проти Франції”, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 1 Першого протоколу до Конвенції;
- не було порушено ст. 13 Конвенції;
- не було порушено ст. 8 Конвенції;
- питання про компенсацію матеріальної та моральної шкоди не було готовим до вирішення.

Суд призначив сплатити на відшкодування судових витрат панам Дрон 15 244 євро та панам Моріс 21 400 євро.

Обставини справ

Заявники Крістіна Дрон, 1962 р.н., Лайнел Дрон, 1961 р.н., Сильвіа Моріс, 1965 р. н., Дід’є Моріс, 1962 р. н., є громадянами Франції і мешкають у Франції. Подружжя Моріс представляло у Суді також й інтереси своїх дочок.

Подружжя Дрон та подружжя Моріс є батьками дітей, що мають вроджені фізичні вади, які через медичний недогляд не були вчасно виявлені під час допологових обстежень.

Обидві пари звернулися до суду з позовами про відшкодування шкоди. Відповідно до рішень суду їм було присуджено компенсації за моральну шкоду, зокрема за розлад узвичасного способу життя. Однак їм було відмовлено у задоволенні вимог щодо відшкодування матеріальної шкоди, яка виявилась, з-поміж іншого, у непередбачених витратах на догляд за хворими дітьми. Рішення суду у цій частині ґрунтувалось на законі від 4 березня 2002 року, який набув чинності під час розгляду справ заявників у суді.

11 лютого 2005 року було ухвалено новий закон, який покликаний змінити систему надання допомоги з інвалідності, що нині існує у Франції. Втім на час вирішення справи у Суді він ще не набув чинності.

Справа Дрон проти Франції

На п’ятому місяці вагітності у пані Дрон під час проходження ультразвукового обстеження було виявлено аномалію розвитку плоду. Тоді ж заявниці було проведено додаткове амнеотичне обстеження у лікарні Святого Антуана, що є муніципальним закладом, підпорядкованим Паризькому департаменту охорони здоров’я. У процесі цього обстеження жодної аномалії виявлено не було. Втім після народження дитини у неї виявили серйозні церебральні вади розвитку, які зумовлювали її цілковиту фізичну неспроможність, а відтак потребу в отриманні щоденної допомоги спеціаліста. Лікарі згаданого медичного закладу визнали, що було допущено помилку в діагнозі, оскільки відповідна хромосомна аномалія могла бути виявлена під час амнеотичного обстеження.

Заявники звернулися з позовом проти лікарні до адміністративного суду. Ще до завершення розгляду справи по суті суддя призначив заявникам компенсацію у розмірі приблизно 155 000 євро як проміжний захід у справі. Згаданий закон від 4 березня 2002 року набув чинності ще до постановлення остаточного рішення суду. Відтак рішення суду було ухвалено на підставі застосування цього закону, зокрема з огляду на його роз’яснення Державною Радою Франції. Отож, адміністративний суд визнав лікарню винною у серйозній недбалості, внаслідок якої заявників було позбавлено можливості отримати дозвіл на переривання вагітності за медичними підставами. Відтак було визнано право заявників на компенсацію: їм було присуджено 180 000 євро на відшкодування моральної шкоди. Проте заявникам було відмовлено у відшкодуванні матеріальної шкоди, пов’язаної з витратами на

спеціальний догляд за хворою дитиною, що мав забезпечуватися їй упродовж усього життя. Апеляційну скаргу заявників ще не було вирішено по суті на час розгляду справи у Суді.

Справа Моріс проти Франції

У 1990 році у панів Моріс народилася перша дитина. Одразу після народження у неї виявили вроджену спинномозкову атрофію м'язів – хворобу, що передається генетичним шляхом. Два роки по тому п. Моріс завагітніла вдруге. Втім вона вирішила позбутися цієї вагітності через ризик народження дитини з тією самою генетичною хворобою, яка була виявлена у першій дитини.

У 1997 році п. Моріс завагітніла втретє. Вона пройшла допологове обстеження у лікарні Святого Антуана. У ході обстеження не було виявлено жодних відхилень. Дитина народилася у вересні 1997 року. Протягом наступних місяців однозначно виявилось, що вона хвора на ту ж саму генетичну хворобу, що й перша дитина.

У процесі службового розслідування було встановлено, що з боку лікарів було допущено недбалість, а саме – результати обстеження п. Моріс були сплутані із результатами обстеження іншої жінки.

Заявники звернулися з позовом проти лікарні до адміністративного суду. Ще до завершення розгляду справи по суті суддя призначив заявникам компенсацію у розмірі приблизно 152 500 євро як проміжний захід у справі. Втім за підсумками апеляційного розгляду цю суму було зменшено до 15 245 євро, зокрема у зв'язку із застосуванням закону від 4 березня 2002 року, який, власне, і набув чинності у відповідний час.

У своєму остаточному рішенні від 25 листопада 2003 року Адміністративний суд м. Парижа призначив сплатити подружжю Моріс 224 500 євро як компенсацію моральної шкоди, зумовленої розладом узвичаєного способу їх життя. Однак заявникам було відмовлено у відшкодуванні матеріальної шкоди, пов'язаної з витратами на спеціальний догляд за хворою дитиною, що мав забезпечуватися їй упродовж її життя. Апеляція на це рішення перебуває на стадії розгляду в апеляційному суді. Подружжя Моріс також звернулося із позовом проти держави, оскаржуючи ухвалення закону від 4 березня 2002 року. Цей позов було відхилено першою інстанцією. Скарга на зазначене рішення першої інстанції також чекає розгляду в апеляційному суді.

Зміст рішення Суду

Суд зауважив, що у справі Дрон Уряд визнав, що заявники могли підставно розраховувати на отримання компенсації шкоди, в тому числі додаткових витрат, пов'язаних із доглядом за хворою дитиною, оскільки ще до набуття чинності законом від 4 березня 2002 року адміністрація лікарні Святого Антуана визнала свою відповідальність перед заявниками. Відтак Уряд визнав, що мало місце втручання у право заявників на мирне володіння своїм майном у сенсі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

У справі подружжя Моріс Уряд стверджував, що вина лікарні не є очевидною, оскільки навіть якби результати допологового діагнозу і не сплутали (тобто не підмінили одні результати іншими), все одно вони були нечіткими через наявність крові матері у зразку, взятому для дослідження. Відтак, на думку Уряду, сім'я Моріс не мала права на безумовну компенсацію і тому безпідставно вимагала задоволення своїх вимог.

Суд, зі свого боку, зауважив, що національні суди недвозначно встановили наявність причинного зв'язку між недбалістю з боку лікарів та шкодою, про яку стверджували заявники.

Відтак ще до набуття чинності законом від 4 березня 2002 року заявники звернулися з вимогою, задоволення якої вони цілком підставно очікували отримати. Тому цю вимогу можна вважати майном у сенсі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Стосовно питання про те, чи мало місце втручання держави у право заявників на мирне володіння майном, Суд відзначив, що закон від 4 березня 2002 року позбавив заявників можливості отримати повною мірою компенсацію шкоди, особливо тієї, що

виникала у зв'язку із повсякденним необхідним доглядом за дитиною. Водночас Суд звернув увагу на те, що до набуття цим законом чинності, а саме у березні 1999 року у справі Дрон та у грудні 2001 року у справі Моріс, суди, котрі розглядали справи заявників, постановили проміжні рішення щодо виплати їм відповідачем у справах (лікарнею Святого Антуана) попередньої компенсації шкоди.

Отож, Суд відзначив, що згаданий закон перешкодив заявникам реалізувати право на компенсацію шкоди, яке було підтверджене відповідно до законодавства, чинного на час заявлення компенсаційних вимог. Відтак цей закон становив втручання у право заявників на володіння своїм майном.

Стосовно питання про те, чи можна вважати це втручання виправданим, Суд зауважив спочатку, що згаданий закон відповідав публічним інтересам, а саме: меті припинення неналежної, на думку Парламенту, судової практики щодо відповідальності медичних працівників. Закон був спрямований на встановлення нових чітких правил щодо відповідальності лікарів. Суд зауважив, що цей закон зобов'язував суди застосовувати нові правила навіть до тих справ, які вже перебували в їхніх провадженнях (такими, власне, були й справи заявників). Таким чином, він унеможлилював застосування запроваджених судовою практикою підходів, які існували на час встановлення інвалідності у дітей.

Суд вказав, що ретроспективне застосування законодавства до справ, провадження яких вже розпочато у судах, само по собі не порушує вимогу справедливого балансу. Втім закон від 4 березня 2002 року ретроспективно усував можливість отримання компенсації за окремі види шкоди, зокрема такої, якої зазнали заявники. Отож, закон позбавляв заявників майнового права, яке їм належало до набуття чинності цим законом. Цим майновим правом була вимога щодо компенсації шкоди, на задоволення якої заявники цілком підставно могли розраховувати, зважаючи на прецедентне право Державної Ради Франції, чинне на час заявлення цієї вимоги.

Суд відзначив, що сума компенсації, яку заявники могли отримати відповідно до закону від 4 березня 2002 року, була істотно меншою, аніж та, яка би підлягала виплаті відповідно до попередніх правил. Ця сума була вочевидь неадекватною. Зрештою це визнали й самі законодавці та Уряд, що підтверджувалось ухваленням 11 лютого 2005 року додаткового закону, який вносив зміни до закону від 4 березня 2002 року.

Водночас, ухвалюючи рішення у цій справі, Суд взяв до уваги питання невизначеності застосування до справ заявників закону від 11 лютого 2005 року, зважаючи на дату набуття ним чинності.

Тому Суд відзначив, що заявникам реально було відшкодовано лише моральну шкоду, зумовлену розладом узвичаєного способу їх життя, проте не було компенсовано шкоду, пов'язану із обов'язковим щоденним доглядом за хворими дітьми.

Стосовно зауважень Уряду щодо необхідності врахування етичних міркувань, забезпечення справедливого лікування та належної організації системи медичної допомоги Суд відзначив, що ці аргументи не можуть виправдати ретроактивне позбавлення заявників значних сум компенсації, які закон від 4 березня 2002 року завадив їм отримати.

Отож Суд дійшов висновку, що таке різке втручання у права заявників порушило справедливий баланс між вимогами загального інтересу, з одного боку, та правом особи на мирне володіння майном, з іншого. Відтак Суд постановив, що ст. 1 закону від 4 березня 2002 року, яка передбачала затосування його положень із 7 березня 2002 року (дата набуття ним чинності) до усіх справ, судовий розгляд яких вже був розпочатий, порушувала ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

З огляду на визнання Судом порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції він постановив, що не було необхідності розглядати скарги заявників стосовно порушення ст. 14 Конвенції, взятої у поєднанні зі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Суд також постановив, що не було необхідності розглядати питання про можливе порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Стосовно скарги на порушення ст. 13 Конвенції Суд постановив, що цю статтю порушено не було. Підставою для цього висновку був підхід Суду, відповідно до якого Конвенція не сягає настільки далеко, аби гарантувати особам можливість оскарження законів у національних інстанціях.

Стосовно питання про порушення ст. 8 Конвенції Суд зауважив, що буремні дебати щодо зміни існуючої у Франції системи медичної відповідальності розпочалися після сенсаційного рішення Касаційного суду Франції у справі Перуш. Закон від 4 березня 2002 року виявився закономірним наслідком всеосяжного парламентського обговорення проблеми. Відтак цей закон враховував юридичні, етичні та соціальні аспекти щодо належної організації системи охорони здоров'я для надання справедливого лікування усім людям з обмеженими можливостями.

З огляду на рішення про фінансування потреб дітей-інвалідів за рахунок державних коштів законодавець дійшов висновку про необхідність встановлення спеціальних умов медичної відповідальності, якими могли б керуватися суди у розгляді відповідних справ. Суд відзначив, що оцінка ефективності відповідної системи чи надання порад Уряду стосовно поліпшення державної політики з такого складного соціального питання не належали до його компетенції.

Тому Суд постановив, що порушення ст. 8 Конвенції не було.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.